

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja osakond

Keidi Fomotškin

Eesti välispropaganda 1934.–1940. aastal

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kaasprofessor Kaarel Piirimäe

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Eesti 1930. aastate välispropagandaga tegelenud institutsioonid ning välispropaganda olukord 1931.–1933. aastal	7
2. Eesti välispropaganda 1934.–1938. aastal	14
3. Eesti välispropaganda 1939.–1940. aastal	20
Kokkuvõte.....	29
Kasutatud allikad ja kirjandus.....	31
Summary	34
Lisad.....	36

Sissejuhatus

Eesti II maailmasõja eelse propaganda uurimisel on seni akadeemilisel maastikul rohkem tähelepanu pööratud autoritaarse perioodi (1934–1940) siseriiklikule propagandale. Ühes sisepropaganda elluviimisega tajuti juba Eesti iseseisvumise eel vajadust välispropaganda järele, mille abil end maailmas nähtavamaks muuta. Kuigi 1934. aasta riigipöördekatse järel hoogustus riiklikul tasandil varasemaga võrreldes enam siseriikliku propaganda teostamine, oli samal ajal olulisel kohal ka välispropaganda elluviimine. Eesti välispropaganda, eriti 1930. aastate oma, on jäänud seni aga olulise akadeemilise tähelepanuta. Eesti Vabariigi algusaegadel ellu viidud otsuste tagamaade mõistmiseks ja ajaloost laiemat pildi saamiseks on oluline pöörata tähelepanu ka riigi välispropaganda arengule ja elluviimisele.

Käesoleva töö eesmärk on anda ülevaade 1930. aastate, eeskätt autoritaarse perioodi välispropagandast, käsitledes seda erinevate nurkade alt. Töö käigus antakse ülevaade nii Eesti välispropaganda teostamise eesmärkidest ning nende muutumisest kümnendi vältel kui ka saavutustest ja kitsaskohtadest.

Olulisemad küsimused, millele autor soovib vastust leida on:

1. millised asutused panustasid enim Eesti 1930. aastate välispropaganda arengusse ja elluviimisesse;
2. millist kuvandit sooviti Eestist 1934.–1940. aastal luua;
3. kas ja millist mõju avaldas 1934. aasta riigipöördekatse Eesti välispropaganda teostamisele;
4. kui suurel määral kasutati 1939.–1940. aastal välispropagandat Eesti huvide kaitsmisel.

Kuid esmalt tuleb selgitada propaganda tähendust. Sõna „propaganda“ võeti esmakordselt kasutusele 17. sajandil, mil see tähistas katoliku usku propageerivat kardinalide komiteed. Propaganda kui tegevuse ilmingud ulatuvad kunagise Leedsi ülikooli professori Philip M. Tayloriga sõnul tagasi aega, mil inimesed alles hakkasid omavahel suhtlema. Tayloriga sõnutsi on propaganda ehk ideede kommunikatsioon „tahtlik katse veenda inimesi mõtlema ja käituma soovitud viisil“ nii, et see tooks kasu eeskätt propaganda teostajale. Seega puutub iga inimene oma elus vähemal või rohkemal määral propagandaga kokku – kas seda siis ise teostades või

selle nii-öelda ohvrid olles. Seejuures ei ole propaganda tingimata negatiivne nähtus, vaid sellega võidakse taotleda ka häid eesmärgi.¹

Riikide tasandil jagatakse propaganda üldjoontes kaheks: sise- ja välispropagandaks. Viimast seostatakse tänapäeval tihtipeale avaliku diplomaatiaga, mida on defineeritud kui avaliku arvamuse mõjutamist ning rahvuslike huvide edendamist². Ajaloolane Kaarel Piirimäe toob välja, et lisaks avaliku arvamuse mõjutamisele proovitakse kallutada seeläbi teise riigi käitumist³. Seega on välispropaganda ehk avalik diplomaatia kui abivahend välisriigi avaliku arvamuse ja käitumise mõjutamiseks propagandat teostava riigi huvidest lähtuvalt. Kuid nagu nähtub käesolevast tööst, on sise- ja välispropaganda sageli omavahel tihedalt seotud, kuna ühtselt teostatud propaganda mõjub lõppkokkuvõttes usutavamalt.

Väikeriikide jaoks on välispropaganda üks peamistest vahenditest, mille abil õigustada oma riikliku eksistentsi, sellele välisriikide toetust saada ning enda huve regionaalsel ja rahvusvahelisel tasandil tutvustada. Välispropaganda abil saavad väikeriigid end maailmas nähtavamaks muuta ning seeläbi oma eesmärgi saavutada. Väikeriikidel on eeliseks ning samas ka probleemiks vähene nähtavus infoväljal. Ühelt poolt on neil lihtsam end nähtavaks teha nii, nagu nad seda kõige õigemaks peavad. Teisalt võidakse väikeriikidele omistada neist endist sõltumatuid kuvandeid, näiteks Balti riike käsitletakse tihtipeale osana idast. Vastupidise tõestamisel on oluline roll välispropagandal.⁴

Seda, millal täpselt Eesti välispropaganda alguse sai, ei ole siiani akadeemiliselt kindlalt välja selgitatud. Ühe algusmomendina on välja pakutud Eesti välisdelegatsiooni loomist 7. septembril 1917. aastal⁵. Teiseks sünnimomendiks on pakutud 1920. aastat, mil välisministeeriumi juurde loodi informatsiooniosakond, mille üks peamisi ülesandeid oli Eesti välispropaganda edendamine⁶. Samuti on Eesti propaganda arengu seisukohast oluliseks sündmuseks peetud riigipöördekatset 1924. aasta detsembris, mille järel loodi portfelli

¹ Philip M. Taylor, Mõtteel: propaganda ajalugu vanaajast tänapäevani, tõlk: Raili Puskar (Tallinn: Eesti Ajalehed, 2011), 19–23.

² Maarja Karmin, *Avalik diplomaatia välisministeeriumi kommunikatsioonis* (bakalaureusetöö, juhendaja PhD Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Tartu: Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, 2011), 11.

³ Kaarel Piirimäe, „Tugev Balti natsionalistlik keskus“ ning Nõukogude välispropaganda teel sõjast rahuale ja külma sõtta“, *Ajalooline Ajakiri*, 4 (2018), 306.

⁴ Louis Clerc, Nikolas Glover. „Representing the Small States of Northern Europe: Between Imagined and Imagined Communities“, *Histories of Public Diplomacy and Nation Branding in the Nordic and Baltic States. Representing the Periphery*, ed. by Louis Clerc, Nikolas Glover ja Paul Jordan (Leiden: Brill Nijhoff, 2015), 5–13.

⁵ Mart Kuldkepp, „Intriigid, provokatsioonid ja iseseisvuse sünd: Eesti välisdelegatsioon ja Aleksander Kesküla“, *Ajalooline Ajakiri*, 3 (2013), 335.

⁶ Ivo Juurvee, „Välisministeeriumi informatsiooniosakond – kas maailmasõdadevahelise Eesti välisluureteenistus?“, *Akadeemia*, 9, (2007), 1864.

ministri ametikoht ning hakati pöörama suuremat tähelepanu Eesti sise- ja välispropaganda arendamisele⁷.

Seni on II maailmasõja eelsest Eesti välispropagandast andnud kõige põhjalikuma ülevaate Laura Toomlaid, kes käsitles oma bakalaureusetöös Eesti välispropaganda kujunemist ja selle olemust 1920. aastatel. Tema tööst ilmneb 1920. aastal välisministeeriumi juurde loodud informatsioonibüroo ning 1925. aastal tegutsenud portfelli ministri panus Eesti 1920ndate välispropaganda arendamisse ja teostamisse.⁸ Välisministeeriumi informatsiooniosakonna (1923. aastast informatsioonibüroo) asutamisest, koosseisust ning administratiivsetest ümberkorraldustest on omakorda andnud põhjaliku ülevaate ajaloolane Ivo Juurvee. Nimetatud osakond oli üks peamisi Eesti välispropaganda elluviijaid Eesti okupeerimiseni 1940. aasta suvel. Välisdelegatsiooni tegevust, ettetulnud raskusi ning Eesti Büroo asutaja Aleksander Keskküla tegevust välisriikides on uurinud ajaloolane Mart Kuldkepp.⁹ 1. detsembril 1924 toimunud enamlaste riigipöördekatse eelsest ja järgsest Eesti välispoliitikast ning sündmuse vastukajadest välisriikidest on kirjutanud Eero Medijainen¹⁰ ja Andres Kasekamp¹¹ 1996. aastal ilmunud kogumikus „Kas nad lahkusid Moskva rongiga? 1. detsember 1924. Artikleid ja dokumente“. Samuti aitavad Medijaineni ning Kasekampi artiklid mõista välispropaganda rolli ning olulisust riigipöördekatse eel ja järel. Riikliku Propaganda Talituse (RPT) rolli Eesti 1934.–1940. aasta sisepropaganda kujundamisel on käsitlenud Laura Vaan, kelle magistriltööst ilmneb ka nimetatud asutuse panus Eesti välispropaganda teostamisse.¹²

Käesoleva bakalaureusetöö esimeses peatükis antakse lühiülevaade olulisematest Eesti 1930. aastate välispropaganda arendamisse ja teostamisse panustanud institutsioonidest ning 1930.–1933. aasta välispropaganda olukorrast. Töö teises peatükis on vaatluse all Eesti 1934.–1938. aasta välispropaganda ja selle eesmärgid. Seejuures keskendub autor peamiselt Eesti kui turismimaa kuvandi arengule, millele hakati sel perioodil rohkem tähelepanu pöörama.

⁷ Laura Toomlaid, *Eesti välispropaganda sünniaastad* (bakalaureusetöö, juhendaja dots. Kaarel Piirimäe, Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, 2019), 4, 8–11.

⁸ Toomlaid, *Eesti välispropaganda sünniaastad*.

⁹ Mart Kuldkepp, „Intriigid, provokatsioonid ja iseseisvuse sünd: Eesti välisdelegatsioon ja Aleksander Keskküla“, *Ajalooline Ajakiri*, 3 (2013), 321–374.

¹⁰ Medijainen, „1. detsember ja diplomaatia“, *Kas nad lahkusid Moskva rongiga. 1. detsember 1924. Artikleid ja dokumente*, toim. Jüri Ant (Tallinn: Koolibri, 1996), 54–88.

¹¹ Andres Kasekamp, „Ennast sidumata: Briti poliitika Eesti suhtes 1921–1925“, *Kas nad lahkusid Moskva rongiga. Artikleid ja dokumente*, toim. Jüri Ant (Tallinn: Koolibri, 1996), 88–96.

¹² Laura Vaan, *Propagandatalitus Eesti Vabariigis autoritaarsel ajajärgul* (magistriltöö, juhendaja dots. Ago Pajur, Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, 2005), 86–91.

Kolmas peatükk on pühendatud Eesti välispropagandale aastatel 1939–1940, mil Nõukogude võim hakkas Balti riikides tasapisi kanda kinnitama.

Bakalaureusetöö koostamisel on tuginetud suures osas arhiivimaterjalidele, millest enim on kasutatud Rahvusarhiivi „Välisministeeriumi“ (Fond 957) ning kahe välisesinduse – „Eesti New Yorgi peakonsulaadi“ (Fond 1608) ja „Eesti Stockholmi Saatkonna“ (Fond 1587) fondi materjale. Töös on teataval määral kasutatud ka perioodikat, milles kajastuvad eeskätt turismivaldkonna temaatika ning välispropaganda arengud/vajakajäämised.

1. Eesti 1930. aastate välispropagandaga tegelenud institutsioonid ning välispropaganda olukord 1931.–1933. aastal

Välispropaganda on seda tõhusam, mida laiaulatuslikum see on – hõlmates erinevaid valdkondi (poliitikat, majandust, kultuuri) on suurem tõenäosus, et riik paistab rohkem väljaspool kodumaad silma. Laiaulatusliku propaganda teostamine ning arendamine on mõistagi lihtsam sellisel juhul, kui selle elluviimisesse on kaasatud mitmed üksteisega koostööd tegevad asutused ja eraisikud. Sarnane tendents nähtus ka Eesti välispropaganda puhul, mille edendamisse panustasid erinevad asutused ja tavakodanikud Eestis kui võõrsil. Järgnevalt antakse ülevaade enim 1930. aastate Eesti välispropaganda arendamise ning elluviimisega tegelenud institutsioonidest ning Eesti välispropaganda olemusest 1931.–1933. aastal.

Eesti välispropaganda korraldamisega kodumaal tegeles 1920.–1930. aastatel peamiselt informatsioonibüroo (esialgse nimega informatsiooniosakond, 1938–1940. aastal informatsiooni- ja pressibüroo),¹³ mis oli üks välisministeeriumi allüksustest. Informatsioonibüroo asutamise juures oli võtmeisikuks juristiharidusega Eduard Laaman, kellest sai 1920. aasta aprillis ka informatsioonibüroo esimene juhataja. Laamani peatähelepanu koondus eeskätt sise- ja välispropaganda elluviimisele, mille edendamise seisukohast pidas ta vajalikuks luua erineva valdkonna esindajatest (poliitikud, kirjanikud jt) koosneva mitteametliku nõukogu, mille asutamiseni siiski teadaolevalt ei jõutud. Propagandamaterjalide väljaandmisel keskenduti büroo esimestel aastatel eeskätt ajaloolise suunitlusega kirjutistele.¹⁴

1924. aastal, mil Eduard Laaman asus Vaba Maa toimetajaks, hakkas informatsioonibürood juhatama ajakirjanik Hans Oidermann, kes töötas ametikohal 1926. aasta suveni, mil ta määrati asjuriiks Kaunase saatkonda.¹⁵ Seejärel võttis ametiposti täitmise üle endine Moskva pressiatašee Aleksander Pallo, kelle järel asus 1927. aastal informatsioonibürood juhtima

¹³ Selguse ja ühtsuse huvides kasutatakse töös läbivalt terminit informatsioonibüroo.

¹⁴ Juurvee, „Välisministeeriumi informatsiooniosakond – kas maailmasõdadevahelise Eesti välisluureteenistus?“, 1864.

¹⁵ Eero Medijainen, *Saadiku saatatus: välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940* (Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997), 193.

Eesti Telegraafiagentuuri töötaja Georg Meri, kes oli sellel ametikohal 1931. aasta oktoobrini. G. Meri ajal tõusis büroo prioriteediks välispropaganda arendamine.¹⁶

Propaganda alal elluviidu põhjal võib öelda, et Georg Meri järgis informatsioonibüroo juhi ameti ajal nii palju kui võimalik oma 1924. aasta detsembrimässu järel välisministrile esitatud kava „Eesti riikliku propaganda põhijooned“. Meri hinnangul oli iseseisvuse säilimise ning riikide tunnustuse kindlustamise seisukohast oluline pöörata pilk tulevikku ning arendada välja järjekindel ja manööverdamisvõimeline välispropaganda. Propaganda võimalikult tõhusaks edendamiseks pidas Meri vajalikuks luua propaganda tegevust juhtiv iseseisev organisatsioon, nagu seda oli tehtud Suurbritannias.¹⁷ Seejuures rõhutas Meri ühiskonnaliikmete (nii riigitegelaste, ajakirjanike kui eraisikute) ja institutsioonide kaasamise vajadust, kelle abil saaks luua võimalikult laiapõhjalist ning vahetut propagandat. Propaganda tõhustamisel pidas Meri ühtlasi oluliseks võtta kasutusele erinevaid tehnilisi abinõusid, nagu film, ning pidada välisriikides eestiteemalisi loenguid (lektoriteks eeskätt riigitegelased).¹⁸

Kuigi iseseisva propaganda keskasutuse loomine jäi vaid paberile, võeti Meri ajal siiski kasutusele uuenduslikke propagandameetodeid. Lisaks seni rakendatud välismaa külaliste võõrustamisele ja võõrkeelsete propagandamaterjalide trükkimisele valmis 1931. aastal filmirežissööri Theodor Lutsu eestvedamisel ja informatsioonibüroo stsenaariumil põhinev 10-osaline (2500 meetri pikkune) Eestit tutvustav film „Kas tunned maad...“, mis andis ülevaate Eesti ajaloost, rahvast, huvitavamatest kohtadest ning loodusest.¹⁹ Filmist tehti esialgu üks koopia, mis 1931. aastal oli Pariisi saatkonna kasutuses. Arvestades tungivat vajadust filmi kui propagandavahendi järele, jäi ühest koopiast ilmselgelt väheseks. Seetõttu seadis informatsioonibüroo 1932. aasta eesmärgiks vähemalt kolme lisakoopia valmistamise Kesk-Euroopa, Skandinaavia ja Inglismaa jaoks.²⁰ Samuti jõudis 1932. aastal koopia New Yorgi peakonsulaati, kelle eestvedamisel näidati seda erinevates USA linnades.²¹

Samuti sai Georg Meri ajal suurema hoo sisse Eestit tutvustavate loengute pidamine välisriikides. Riigitegelastest oli külalisõppejõud näiteks Ants Piip, kes andis 1932. aastal

¹⁶ Juurvee, „Välisministeeriumi informatsiooniosakond – kas maailmasõdadevahelise Eesti välisluureteenistus?“, 1871–1872.

¹⁷ Rahvusarhiiv (edaspidi RA), ERA.957.1.252: G. Meri. Eesti riiklik propaganda (ettepanek).

¹⁸ Samas. G. Meri. Eesti riikliku propaganda põhijooned.

¹⁹ „Kas tunned maad... (1931)“, *Eesti Filmi Andmebaas*. Vaadatud 01.05.2022, <https://www.efis.ee/et/filmiid/film/id/3080/>

²⁰ RA, ERA.957.1.499: Informatsioonibüroo 1931/32. aasta tegevuse aruanne, 22.03.1931.

²¹ RA, ERA.957.3.200: Eesti Vabariigi konsulaatide 1932/33. a tegevuse aruanne.

California Ülikoolis loenguid Balti riikide uuemast ajaloost.²² Samuti pidasid välisriikides eestiteemalisi loenguid eraisikud. 1929.–1935. aastal Rootsis ja Norras korraldatud Eestit tutvustavatest loengutest annab hea ülevaate Esperanto Turistide Komitee esimehe H. Sepiku aruanne Riiklikule Propaganda Talitusele. Nimetatud perioodil pidasid H. Seppik, Erika Seppik ning Elisabet Pähn Rootsis 163 loengut, milles osales umbes 16 500 kuulajat, ning H. Sepiku lugemisel toimus Norras 28 loengut ligikaudu 11 000 osavõtjaga. Ettekande illustreerimiseks näitasid lektorid Eestit tutvustavaid valguspilte, kandsid Eesti rahvariideid ning esitasid grammofoni vahendusel Eesti rahvalaule ja -viise. H. Sepiku sõnul aitasid Rootsis peetud loengud kaasa rootslaste huvi äratamisele „Eesti kui endise Rootsi provintsi vastu, kus leidub palju mälestusmärke „vanast heast Rootsi ajast“.²³

Georg Meri järel asus bürood ajutise kohusetäitjana juhtima senine informatsioonibüroo I sekretär Reinhold Kask, kes oli selles ametis 1934. aasta veebruarini. Pärast Kaske juhtis bürood diplomaat Jüri Sammul, kes vahistati 1935. aasta detsembris süüdistatuna vabadussõjalaste plaanitavas riigipöördekatstes. Seejärel võttis informatsioonibüroo juhatamise taaskord üle Aleksander Pallo. 1938. aasta suvest kuni 1940. a suveni juhtis bürood kohusetäitjana Albert Tattar. Tema ajal suurenes informatsioonibüroo töökoormus ning institutsiooni tähtsus,²⁴ mille peamiseks põhjuseks oli tõenäoliselt välispoliitilise olukorra pingestumine Eestis ning mujal Euroopas.

Aastate jooksul kujunesid büroo peamiseks ülesanneteks välismaalt informatsiooni kogumine (sh välismaa ajakirjanduse jälgimine, välisriikide väljaannetes avaldatust kokkuvõtete ja ülevaadete koostamine),²⁵ välisajakirjanikega tegelemine ning välismaal Eesti kohta informatsiooni levitamine ehk välispropaganda. Nimetatud funktsioonidega tegeles büroo 1940. aasta suveni.²⁶

Välispropaganda elluviimisel kujunesid informatsioonibüroo peamiseks partneriteks Eesti välisesindused, kus oldi kõige paremini kursis välisriikide kohalike oludega ning teati, millist informatsiooni Eesti kohta parasjagu vaja on. Lisaks tavapärasele konsulaartoimingutele tegelesid Eesti välisesindused aktiivselt informatsiooni edastusega ning Eesti tutvustamisega asukohariigis. Teabe vahendamise ülesannete alla kuulus näiteks välisministeeriumile

²² Prof. Piip Ameerikas. (1932). *Meie Tee*, 1, 7.

²³ RA, ERA.1093.1.18: H. Sepiku kiri Riiklikule Propaganda Talitusele, 28.03.1936.

²⁴ Ivo Juurvee, „Välisministeeriumi informatsiooniosakond – kas maailmasõdadevahelise Eesti välisluureteenistus?“, 1873–1875.

²⁵ Samas, 1869.

²⁶ Triin Mulla, Peep Pillak, Jüri Trei ja Heini Vilbiks, *Eesti välisministeerium. Biograafiline leksikon 1918–1991*, (Tallinn: Välisministeerium, 2006), 9–15.

kokkuvõtete koostamine välismaa ajakirjanduses ilmunud Eestit käsitlevatest artiklitest, mille olulisus 1939. aasta sündmuste valguses kasvas. Lisaks edastasid välisesindused välisministeeriumi informatsioonibüroole isikute ning institutsioonide palveid saata juurde täiendavaid propagandamaterjale Eesti kohta. Näiteks vahendas New Yorgi peakonsulaat 1932. aastal väliseestlaste ajakirja Meie Tee soovi saada juurde ülesvõtteid Eestist.²⁷ Välispropaganda alal edastasid välisesindused Eestist saadetud propagandamaterjale, aitasid kaasa Eesti toodete, sündmuste ja firmade propageerimisele (sh abistasid kontaktide loomisel), avaldasid brošüüre jpm.

Propagandamaterjalidest saadeti 1930ndate alguses Eesti välisesindustele Eesti kohta avaldatud kirjandust, udupilte, eribülletääne jmt. Välisesindused saatsid materjalid omakorda edasi Eestist huvitatud isikutele ja asutustele, nt raamatukogudele. Ülevaatliku pildi 1933. aastal New Yorgi avalikus raamatukogus leiduvast Eesti propagandakirjandusest annab ajakirjas Meie Tee ilmunud artikkel. Kirjutisest ilmneb, et raamatukogus oli kõige rohkem valitsusasutuste avaldatud dokumente ja muid materjale, nagu Riigi Teataja ning Riigikogu protokollid. Ülevaatliku kokkuvõtte Eestist andis raamat „The Estonian Year-Book“, mille uus trükk ilmus 1931. aastal. Kõige sisukam ja põhjalikum ülevaade Eestist oli välja toodud 1926. aastal ilmunud 1255-leheküljelises koguteoses „Eesti: maa, rahvas ja kultuur“. Raamatus käsitleti erinevaid valdkondi, andes sealjuures nii ajaloolise kui ka kaasaegseid olusid käsitleva ülevaate. Teose tekstilist poolt illustreerisid fotod Eestist. Hilisemaid arenguid kajastasid Eesti institutsioonide, nagu Riigi Statistika Keskbüroo materjalid, milles sisaldus informatsioon erinevate valdkondade – haridus, tervishoid, majandus jne – kohta. Lisaks leidis raamatukogus erisuguseid Eesti kohta käivad teadusalaseid töid ning ajaloolisi materjale. Kuigi väljatoodud nimekirja põhjal võiks öelda, et Eesti kohta oli olemas erinevaid valdkondi käsitlevat kirjandust, nenditi väljaandes, et Soome riigi ja rahva kohta käiv kirjandus on võrreldes Eesti omaga palju laialdasem.²⁸

Eestis toimunud sündmustest kujunesid üheks suurejoonelisemaks üldlaulupeod, mille reklaamimiseks saadeti välisesindustele eribrošüüre. Samas ilmneb New Yorgi 1932/33. aasta aruandest, et arvestades ürituse olulisust, jäi Eesti-poolne X üldlaulupeo reklaam pigem kesiseks. Nimelt saadeti New Yorgi peakonsulaadile Põhja-Ameerikas levitamiseks vaid

²⁷ RA, ERA.1608.1.551: New Yorgi peakonsulaadi kiri välisministeeriumile, 15.07.1932. Nimetatud ajakiri oli mitmekülgne infoallikas, millel oli märkimisväärne panus rahvuslikku propaganda edendamisel ja Eesti tutvustamisel USAs. Ühtlasi aitas ajakiri informatsiooni edastamise abil hoida sidet välismaal ja kodumaal elavate eestlaste vahel.

²⁸ Eestikeelne kirjandus New Yorgi avalikus raamatukogus. (1933). Meie Tee, 3(27), 8–9.

mõnisaada brošüüri, mis suure nõudluse tõttu kiiresti otsa said. Seetõttu esitas välisesindus Turismi Keskkorraldusele korduvaid palveid lisaeksemplaride saamiseks, kuid saadetud materjali kogus ei vastanud ootustele.²⁹ Ameerika Ühendriikides oli huvi ürituse vastu siiski suur, mistõttu koostas New Yorgi peakonsulaat X üldlaulupeo propageerimiseks eribülletääni, mida lisaks üldlaulupeo brošüürile said huvilised uudistada suurematel laevaliiniidel ja reisibüroodes. Samuti reklaamis peakonsulaat üldlaulupidu raadios.³⁰ Seega andis nimetatud välisesindus märkimisväärse panuse Eesti kultuuri ja üldiselt riigi edendamisse USAs.

Kuigi välisesindustel oli oluline roll Eesti tutvustamisel välisriikides, levis 1930ndate alguses Eesti rahva seas siiski pessimism välisesinduste vajalikkuse suhtes, mis võis olla tingitud avaliku arvamuse vähesest huvist välispoliitika ning välisesinduste funktsiooni vastu. Saatkondade ja konsulaaresinduste kaitseks esitas välisminister 1930. aastal ettekande riigivanemale, milles tõi välja välisesinduste tähtsuse Eesti julgeoleku tagamisel, majanduse arendamisel, Eesti tutvustamisel, nõu saamisel jt aladel. Samuti rõhutas ta välispropaganda olulisust tõese informatsiooni edastamisel ning valeteadete kummutamisel.³¹ Välisministri väljatoodud tõestab juba ainuüksi välisesinduste mitmekülgne panus Eesti välispropaganda edendamisse 1930. aastatel.

Kui 1920ndatel lasus välisministeeriumi informatsioonibüroo õlul lisaks teistele ülesannetele ka turismi edendamine, siis 1930ndatel tegeles turismipropagandaga peamiselt 1930. aastal loodud sihtasutus Turismi Keskkorraldus. Viimase tähtsamateks ülesanneteks kujunes: välismaal turismipropaganda arendamine (sh võõrkeelsete propagandabrošüüride ja -plakatite väljaandmine, kirjutised välisajakirjanduses, ringreisid välisajakirjanikele, välismaa turisminäitustel osalemine), välisturistide heaolu tagamine (võõrastemajade, pansionide ja turistide kodude ehitamine ning korrastamine, giidide väljaõpe jmt) ning turismi siseriiklik edendamine.³²

Turismi Keskkorralduse loomise eel iseloomustas turismi alal ettevõtetut juhuslik laad, mistõttu oli vajadus tõhusama turismi ning seda korraldava institutsiooni järele suur. Turismi 1930ndate alguse olukorra võtab hästi kokku New Yorgi peakonsulaadi 1930/31. aasta aruandes märgitu: „Endiselt peab täheldama et Eestis ka läinud aastal kuigi palju selleks

²⁹ RA, ERA.957.3.200: Eesti Vabariigi konsulaatide 1932/33. a. tegevuse aruanded.

³⁰ RA, ERA.1608.1.551: Ärakiri Välisministeeriumile, 8.02.1933.

³¹ RA, ERA.957.13.287: Välisministeeriumi ettekanne riigivanemale välisesinduste asjus, 16.03.1930.

³² RA, ERA.1354.2.481: Turismi Keskkorralduse 1935. a. tegevuskava, dateerimata.

ärastehtud ei näi olevat et turistide voolu Eestisse kiirustada“.³³ Samuti nentis turismialal esinenud puudujääke Turismi Keskkorraldus, kelle hinnangul puudus 1930ndate alguses kava ning üldine arusaam turismi arendamise vajalikkusest.

Sellel perioodil oli eelnev aastakümme näidanud turismi tähtsust majandusele, mistõttu rõhutas sihtasutus 1933. aasta ära kirjas riigivanemale vajadust arendada turismi ja laiendada senisest enam välispropagandat. Turismi efektiivsemaks muutmise jaoks vajab Turismi Keskkorraldus hinnanguliselt 30 000 krooni, millest 12 700 kr planeeriti Eesti kui turismimaa propageerimisele välisriikides (võõrkeelsed brošüürid, plakatid, artiklid ning päevapildid välisajakirjanduses, välisajakirjanike visiidid Eestisse jpm).³⁴ 1930ndate alguses esitas sihtasutus valitsusele korduvalt palveid lisakrediiti määrata, mis aga finantsiliste võimaluste puudumise tõttu tagasi lükati. Finantside nappus oli omakorda suuresti seotud ülemaailmse majanduskriisiga. Kuigi finantsiliste võimaluste piiratus käis Eesti välispropagandaga kaasas kogu 1930ndate perioodil, nähtusid sel ajal turismi vallas siiski ka mitmed arengud, millest tuleb täpsemalt juttu allpool.

Välispropaganda elluviimist toetas lisaks 1934. aastal asutatud Riiklik Propaganda Talitus. Peamiste ülesannete – riikliku propaganda teostamine ja informatsiooni kontrollimine – kõrval aitas asutus kaasa Eesti riigi tutvustamisele välisriikides, tehes seeläbi tihedat koostööd välisministeeriumiga. Talitus koondas kokku ning koostas välismaale saatmiseks erinevaid Eestit positiivselt kajastavaid materjale, sealhulgas raamatuid, brošüüre, veerandaastate ülevaateid, fotosid, kultuurfilme jpm. Lisaks koostas RPT välisajakirjanduse ülevaateid, mille edastas tihtipeale Eesti ajalehetoimetustele, kui tegu ei olnud just Eestit negatiivselt kajastavate kirjutistega, mille avaldamine oli keelatud. Samuti tegi Riiklik Propaganda Talitus koostööd teiste Eesti tutvustamise panustanutega nii Eestis kui ka välisriikides.³⁵ RPT aktiivne panus Eesti välispropaganda teostamisse annab märku sise- ja välispropaganda seotusest, eriti autoritaarsel perioodil, mil võimude jaoks oli eriti oluline, et välismaal edastatav informatsioon ühtiks kodumaa ametliku propagandaga.

Eesti välispropaganda arengusse panustasid aktiivsemalt veel Eesti Esperanto Ühing, Eesti PEN-klubi ning Välis-Eesti Ühing. Esimesena nimetatu tegi tihedat koostööd Eesti Propaganda Talitusega, saades institutsioonilt Eesti kohta käivaid materjale.³⁶ 1928. aastal asutatud Eesti PEN-klubi sulest ilmus bülletään *L'Estonie littéraire*, milles tutvustati

³³ RA, ERA.957.3.172: New Yorgi Eesti peakonsulaadi 1930/1931. a aruanne.

³⁴ RA, ERA.957.1354.2.481: Ärakiri härra riigivanemale, 1.08.1933.

³⁵ Vaan, *Propagandatalitus Eesti Vabariigis autoritaarsel ajajärgul*, 86–91.

³⁶ Samas, 87–88.

peamiselt Eesti kirjandust. Ajakiri ilmus prantsuse, saksa ja inglise keeles.³⁷ Välisministeerium saatis väljaande eksemplare näiteks Eesti Londoni saatkonnale, paludes viimasel need omakorda edastada kirjandusega tegelevatele asutustele ja raamatukogudele.³⁸ Samuti tõlkisid klubi liikmed võõrkeeltesse erinevaid eestikeelseid teoseid.³⁹ Lisaks eelpool väljatoodutele panustasid Eesti tutvustamisse välisriikides vähemal või rohkemal määral veel mitmed asutused ning eraisikud Eestis ja välisriikides.

Kokkuvõttes panustas 1930. aastate Eesti välispropaganda elluviimisesse arvestatav hulk asutusi ja eraisikuid. Neist suurima panuse andsid Eesti välisesindused, välisministeeriumi informatsioonibüroo ning Turismi Keskkorraldus. Kuigi 1930. aastate demokraatliku riigikorra aegses välispropagandas ilmnes visiooni puudumist, seda eeskätt turismipropagandas, hakati sellal julgelt rakendama loenguid kui üht propagandavahendit ning esilinastus ka uus Eesti hetkeolukorda kajastav film. Järgnevalt vaatleme riigikorra muutuse mõju Eesti tutvustamisele välisriikides ja autoritaarse ajajärgu välispropaganda üldist iseloomu ning arengujooni.

³⁷ Eesti Pen-klubi wiljakas töö. (1933). *Postimees*, 55, 1.

³⁸ RA, ERA.1583.1.1121: Välisministeeriumi informatsiooniosakonna juhataja kiri saatkonnale Londonis, 16.05.1930.

³⁹ Eesti Pen-klubi wiljakas töö, 1.

2. Eesti välispropaganda 1934.–1938. aastal

1934. aasta riigipöördekatsega kaasnenud sammsammuline üleminek demokraatlikult riigikorralt autoritaarsele pakkus väljakutseid nii Eesti sisepoliitikale kui ka välispropagandale. Kuigi erinevad sisepoliitilised märgid andsid aimu autoritaarsele riigikorrale üleminekust, nägi ametlik suund ette selliste väidete kummutamist. Autoritaarsust ümberlukkavat kurssi järgiti ka Eesti välispropagandas, mida peamiselt kujundatigi just kodumaa ametlikest institutsioonidest, nagu informatsioonibüroo ja RPT saadud informatsiooni kaudu. Seetõttu kujunes 1934. aastal välispropaganda üheks olulisemaks ülesandeks riigipöördekatse põhjendamine ning autoritaarsusele viitavate kuulduste ümberlukkamine.

Eesti sisepoliitikas toimunud ümberkorraldustest informeerisid välismaalasi esialgu kaks vastandlikku allikat: valitsuse kontrollitav ajakirjandus ja eraisikute vahendusel levivad kuulujutud.⁴⁰ Valitsuse eesmärk oli jätta Eestis toimuvast võimalikult head muljet, mistõttu prooviti ajakirjanduse abil ennetada või kummutada riigikorra vahetusest tingitud arusaamad, mis kujutasid Eestit kui autoritaarset või diktaatorlikult valitsetud riiki. Näiteks avaldati 1935. aastal ajakirjas *Meie Tee* peaministri asetäitja Karl Einbundi artikkel, milles autor märkis, et Eesti sisepoliitiline olukord on hea ning pinevad jutud Eestist pärinevad võimu ihaldavate inimeste suudest.⁴¹

Seda, kas ja mil määral riigikorra vahetus Eesti järgnevate aastate välispropagandat mõjutas, ilmneb nii välisministeeriumi ja välisesinduste vahelisest kirjavahetustest, ajakirjanduses kajastatust kui ka Eesti propageerimise alal tehtud sammudest. Ühtlasi selgub järgnevast peatükist, millised arengud ja kitsaskohad esinesid Eesti välispropagandas 1934.–1938. aastal.

Sarnaselt varasemate aastatega ilmnesis autoritaarse ajajärgu alguseski Eesti välispropagandas mõned puudujäägid. Suurim kitsaskoht oli endiselt propagandamaterjali vähesus. Väliseesti ajakirja *Meie Tee* 1934. aasta juunikuu veergudel avaldati laevaliinide ja reisibüroode rahulolematust vähese inglisekeelse turismikirjanduse koguse üle.⁴² Propagandamaterjalide nappuse toob välja ka Eesti saatkond Soomes oma 1935. aastal

⁴⁰ Kiri kodumaalt. A. Pranspilla kirjutis. (1935). *Meie Tee*, 4 (43), 1.

⁴¹ Sisepoliitilisest seisukorrast. (1935). *Meie Tee*, 1 (40), 12.

⁴² Ameerika turiste Eestisse. (1934). *Meie Tee*, 6 (33), 1–2.

kirjutatud kirjas informatsioonibüroole. Kirjutisest ilmneb, et välisesindusele saadeti igast brošüürist vaid 4–5 eksemplari, mistõttu pidi saatkond huvilistele korduvalt konstateerima Eestit tutvustava materjali puudumist. Ühtlasi viidati kirjas puudujäägile informatsiooni edastamisel, tuues esile vastusteta jäänud pöördumised Turismi Keskkorralduse poole.⁴³

Turismikirjanduse puudujääk oli omakorda suuresti seotud rahaliste võimaluste nappusega. Senini tuli Turismi Keskkorralduse tulu turismi korraldamiseks välispassidelt laekuvast summast, millest aga ei piisanud laialatusliku välispropaganda tegemiseks.⁴⁴ 1935. aastal piirdus sihtasutuse eelarve 16 000 krooniga, mis oli asutuse peasekretäri sõnul võrreldes välismaa analoogsete asutuste krediidiga minimaalne. Turismi Keskkorraldus sai nimetatud summa eest välja anda 11 turismibrošüüri kokku 61 000 eksemplaris, sh 20 000 inglisekeelset reklaamtrükist. Lisaks korraldas sihtasutus välisturistidele ekskursioonide raames ringsõite Eestis, mille käigus ilmnes aga veel üks kitsaskoht – sobivate majutuskohdade vähesus.⁴⁵ Näiteks puudusid 1935. aastal mitmes Tartu hotellis veeklosetid.⁴⁶ Nõuetele vastavate võõrastemajade nappus seadis omakorda piiranguid turistide vastuvõtmisele kui ka mitmesuguste ürituste korraldamisele.

Turismi valdkonnas esinenud puudujäägid aitasid mõista muudatuste, mis suurendaksid Eesti kui turismimaa populaarsust välismaal, elluviimise vajalikkust. Esiteks prooviti välisturistide jaoks luua Eestist võimalikult atraktiivne kuvand. Välisturistide kohale meelitamiseks avaldas Turismi Keskkorraldus 1934. aastal inglisekeelse turismibrošüüri, kus reklaamiti Eestit kui Euroopa kõige odavamamat ning huvitavamamat riiki (vt lisa 1). Soodsaid hindu rõhutati eelkõige majutusteenuseid ning restorane käsitlevas alaosas. Samas nenditi, et Eestis ei ole päris Euroopa parimate hotellide tasemele vastavaid majutusasutusi, kuid puhta ja auväärse toa saab sellegipoolest. Vaatamisväärsimatest kohtadest toodi brošüüris esile keskaegse arhitektuuriga Tallinnat ja Narvat ning kahe kultuuri kohtumispaigas asuvat Petserit.⁴⁷

Turismi edendamise eesmärgil loodi 1935. aasta juulis Turismi Keskkorralduse juurde turismiinspektori ametikoht, mida asus esimesena täitma Laine Kallas-Poska. Turismiinspektori ülesannete hulka kuulus muuhulgas majutusasutuste korrashoiu järelevalve, ringreiside korraldamine ning turistide ja suvitajate heaolu tagamine.⁴⁸ Nii

⁴³ RA, ERA.957.1.686: Eesti saatkonna Soomes kiri välisministeeriumi Informatsioonibüroole. 10.05.1935.

⁴⁴ Turism soovib lisamaksu õllelt ja limonaadilt. (1934). *Postimees*, 14. detsember.

⁴⁵ Rahapuudus pidurdab turismipropagandat. (1935). *Postimees*, 21. september.

⁴⁶ Tartu võõrastemajad takistuseks näituse korraldamisel. (1935). *Postimees*, 15. jaanuar.

⁴⁷ „Visit Estonia – the cheapest and most interesting country in Europe“. (1934). *Internet Archive*. Vaadatud 05.05.2022, <https://archive.org/details/VisitEstoniaTheCheapestAndMostInterestingCountryInEurope>

⁴⁸ Rahapuudus pidurdab turismipropagandat. (1935). *Postimees*, 21. september.

näiteks selekteeris inspektor 1935. aastal võõrastemajad ning majutusasutused, mis vajasisid renoveerimist.⁴⁹ 1938. aastal võttis Kallas-Poska ametiposti üle senine Pärnu supelinspektor Paul Randpõld.⁵⁰

Õige pea olid märgata ka turismivaldkonna- ja propaganda arendamise viljad. Kui 1934. aastal külastas Eestit 82 354 välismaalast, siis 1936. aastal juba pea kaks korda rohkem (160 110), mis võis olla seotud majanduskriisist taastumisega. Ühes välisturistide arvu kasvuga suurenesid ka turismipropaganda teostamise finantsilised võimalused. 1937. aastal sai Turismi Keskkorraldus võrreldes 1935. aastaga trükkida poole võrra enam (täpsemalt 125 000 eksemplari) Eestit tutvustavaid brošüüre kokku üheksas eri keeles (inglise, saksa, tšehhi, prantsuse, soome, rootsi, esperanto, poola, ungari). Turismipropaganda hoogustumise tulemusel ulatus 1937. aastal turismist saadav tulu peaaegu 3,5 miljonini.⁵¹ Seega kandis turismi edendamine vilja, aidates kaasa nii riigi majanduse arengule kui ka Eesti tutvustamisele maailmas.

Eesti propageerimise seisukohast olid jätkuvalt olulised välisajakirjanikud, keda Turismi Keskkorraldus kutsus tutvuma Eesti vaatamisväärsustega. 1936. aastal korraldatud ringreisilt võttis osa neli ajakirjanikku neljast riigist: Poolast, Leedust, Rootsist ja Suurbritanniast. Seitsmepäevase ringreisi ajal tutvustasid Turismi Keskkorralduse ja välisministeeriumi esindaja välisajakirjanikele Eesti vaatamisväärsmaid linnu, maakohti ja kuurorte.⁵² Samuti osalesid välisajakirjanikud suurüritustel, nt üldlaulupeol, mil neile tagati mitmesuguseid soodustusi, sealhulgas tasuta sõit Eesti raudteedel.⁵³ Eesti külastamise järel välisajakirjanike sulest ilmunud artiklid olid heaks vahendiks, mille abil väikest Eestit maailmas rohkem nähtavaks muuta ning välismaalaste teadlikkust Eestist suurendada.

Välispropaganda tõhustamise eesmärgil osales Eesti 1930ndate keskpaigast rohkem välisriikide näitustel, mille korraldamisel oli võtmeroll välisesindustel. Esimese suurejoonelisema näituse initsiatiiv pärines Eesti New Yorgi peakonsulaadilt, kes korraldas koostöös Leedu esindusega 1934. aasta lõpus USAs käsitööde ringnäituste seeria. Ringnäitusel oli külastajatel võimalus tutvuda kahe riigi ajaloo, kaupade, vaatamisväärsuste (päevapildid) ja puhkamisvõimalustega (plakatid ning inglisekeelsed turismibrošüürid).⁵⁴

⁴⁹ Korralikke võõrastemaju Lõuna-Eestisse. (1935). *Postimees*, 26. september.

⁵⁰ Turismiinstituudi direktor ja inspektor (1938). *Päevaleht*, 2. aprill.

⁵¹ Heli Tooman, *Eesti turismi 100 aastat* (Tallinn: Post Factum, 2018), 57, 61, 72.

⁵² RA, ERA.957.1.752: Lühike ülevaade Turismi Keskkorralduse 1936. aasta tegevusest, dateerimata.

⁵³ RA, ERA.1579.1.107: Välisministeeriumi informatsiooniosakonna kiri esindajale Prahas, 29.04.1938.

⁵⁴ Eesti käsitööde näitus New Yorgis. (1934). *Meie Tee*, 11 (38), 7.

Näitused olid menukad, köites kümnete tuhandete inimeste tähelepanu. Philadelphia kaubamaja juhataja sõnul oli Eesti-Leedu käsitöönäitus koguni edukaim nende ajaloos, seda nii läbimüügi, külastajate arvu kui ka meedia kajastatuse poolest. Näitused olid eriti olulised just turismi ja kaubandusliku reklaami seisukohalt. Ühtlasi suurenes näituste järel Balti riikide menukus välisajakirjanduses. USA ajalehtede veergudel avaldati pärast Eesti-Leedu käsitöönäitust rohkem uudiseid Balti riikidest. Näiteks ilmus 1934. aasta detsembris New York Times'is piltidega illustreeritud artikkel Balti riikide saavutustest, olulisematest kitsaskohtadest ning nende omavahelisest koostööst,⁵⁵ suurendades seejuures USA elanike teadlikkust Balti riikidest. Eesti-Leedu näituse edust inspireerituna jätkati ka järgnevatel aastatel Eestit tutvustavate näituste korraldamist. Näiteks toimus 1936. aastal USAs Eesti kauba ja turismipropaganda näitus⁵⁶ ning 1937. aasta augustis Eesti turismipropaganda nädal Antverpenis (vt lisa 2).⁵⁷

Välispropaganda teostamiseks kasutati ära ka vabariigi aastapäeva tähistamist, mille raames korraldati erinevaid Eestit tutvustavaid üritusi. Üks suurejoonelisemaid iseseisvumispäeva tähistamisi leidis aset 1935. aasta märtsis Stockholmis, mil korraldati kolme Balti riigi vabariigi aastapäeva auks suurejooneline Balti pidu. Sündmuse raames korraldati kontsert-aktus, bankett ning ball. Aktusel esinesid artistid Lätist ja Leedust ning ürituse peaesineja oli Jaan Tõnisson, kes pidas kontsert-aktusel kultuurpoliitilisi teemasid käsitleva kõne.⁵⁸ Kusjuures salajases kirjas Tõnissonile paluti tal ettekandes Eesti jaoks piinlikke poliitilisi küsimusi (ilmselt autoritaarse riigikorraga seonduv) mitte käsitleda. Põhjuseks toodi välja valitsuse ja Tõnissoni vaheline konflikt.⁵⁹

Peole järgnenud päeval võõrustas Eesti saatkond Stockholmis ürituse raames seltskonda Rootsist (sh Rootsi välisministeeriumi osakondade ja büroode juhatajaid, Rootsi linnapead, Balti Instituudi juhte jpt). Ühtekokku kostitas saatkond umbes 180 tähtsamat isikut. Lisaks oli igale Balti riigile määratud veerand tundi eetriaega Rootsi raadios. Balti pidu kajastati nii Rootsi kui ka Eesti ajalehtedes.⁶⁰ Ajakirjandusele antud intervjuudes toonitas Tõnisson Balti riikide ja Põhjamaade ühtekuuluvustunnet ning tõi esile nende riikide majandusliku ning

⁵⁵ New York Times Balti riikidest. (1934). *Meie Tee*. 12 (38), 10.

⁵⁶ Eesti kauba ja turismipropaganda näitus. (1936). *Meie Tee*, 2 (53), 21–22.

⁵⁷ RA, ERA.1354.2.481: Antverpeni asekonsuli kiri Pariisi saatkonnale, 26.08.1937.

⁵⁸ RA, ERA.1587.1.75: Aj. esindaja konfidentsiaalne kiri välisministeeriumi poliitilise osakonna direktorile Balti peo kohta, 31.03.1935.

⁵⁹ RA, ERA.1587.1.75: Aj. esindaja salajane kiri välisministeeriumi poliitilise osakonna direktorile, 26.02.1935.

⁶⁰ *Samas*. Aj. esindaja konfidentsiaalne kiri välisministeeriumi poliitilise osakonna direktorile Balti peo kohta, 31.03.1935.

kultuurilise koostöö olulisuse, öeldes, et see „aitaks kaasa kogu Euroopa seisukorra konsolideerimisele“.⁶¹

Teine suurejoonelisem aastapäeva tähistamine leidis aset 1938. aastal, mil Eesti iseseisvumisest möödus 20 aastat. Selleks, et kõik sujuks plaanipäraselt, alustas New Yorgi peakonsulaat ettevalmistustöödega juba varakult. 14. detsembri 1937 kirjas välisministeeriumile, palus peakonsulaat saata välisesindusse ülevaateid Eesti senistest arengutest ning sisepoliitilisest olukorrast, milles rõhutataks demokraatlike põhimõtete järjepidevat järgimist, ning ülesvõtteid Eestist. Materjalid paluti saata peakonsulaati hiljemalt jaanuari keskpaigaks, et Ameerika Ühendriikides toimetavad Eesti välisesindused jõuaksid neid sealsetele huvidele ja oludele vastavalt kohandada ning need aegsasti välisajakirjandusele toimetada. Ühtlasi nägi New Yorgi peakonsulaat aastapäeva ürituste korraldamist hea vahendina 1938. aastal toimunud XI üldlaulupeo propageerimiseks.⁶² Vabariigi aastapäeva tähistamiseks saatis informatsioonibüroo New Yorgi peakonsulaadile kolm artiklit ja laulupeo reklaamimiseks 1937. aastal ilmunud teose „Eesti Muusika Arenemislugu“ ning ülesvõtteid laulupidudest.⁶³ Mis puutub vabariigi aastapäeva tähistamisse, olid välisesindustel selles osas üldjoontes vabad käed. Informatsioonibüroo suunised piirdusid üldjoontes propagandamaterjalide saatmisega, millele mõnikord lisati juurde palve saadetud kirjutisi asukohamaa ajakirjanduse jaoks mugandada.

Informatsioonibüroo 1939. aastal koostatud propagandamaterjalide nimekirjast nähtub, et 1938. aasta eel oli rõhuasetus eeskätt raamatute väljaandmisel. 1936. aastal avaldati Hans Kruusi prantsusekeelne Eesti ajalugu käsitlev teos. 1937. aastal trükiti informatsioonibüroo eestvedamisel Eesti Vabariigi põhiseaduse inglise- ja prantsusekeelne tõlge. Samal aastal ilmus lisaks teostele kirjutistele Albert Pulleritsa sulest inglise- ja saksa keelne Eesti ajalugu, rahvastikku, geograafiat, majandus- ja kultuurielu käsitlev teos. Seevastu 1938. aastal avaldati mitmeid Eesti arengut käsitlevaid ning erinevaid valdkondi – poliitika (iseseisvus, demokraatia ja välispoliitika), majandust, kultuuri – hõlmavaid võõrkeelseid (saksa, prantsuse ja inglise) artikleid.⁶⁴ Informatsioonibüroo saatis valminud artiklid edasi välisesindustele, kus neid vajaduse korral kohandati (sh asukohamaa keelde tõlgiti). Välisesinduste vahendusel toimus endiselt ka teiste propagandamaterjalide välismaa huvilisteni toimetamine.

⁶¹ RA, ERA.1587.1.75: Ajaleheväljalõige pealkirjaga „Baltimaade ja Skandinaavia ühtekuuluvus. Jaan Tõnissoni seletused Rootsis“.

⁶² RA, ERA.1608.2.1041: New Yorgi peakonsulaadi kiri välisministeeriumile, 14.12.1937.

⁶³ RA, ERA.1608.2.1041: Informatsioonibüroo kiri New Yorgi peakonsulaadile, 19.01.1938.

⁶⁴ RA, ERA.957.1.931: Informatsioonibüroo propagandamaterjalide nimekiri, 10.09.1939.

Kokkuvõttes tõusid 1934.–1938. aastal Eesti välispropaganda fookusesse Eesti sisepoliitilise olukorra selgitamine (täpsemalt autoritaarsusele viitavate väidete ümberlükkamine) ning turismimaa kuvandi propageerimine. Autoritaarsete ilmingute esiletõusmise tõttu muutus sel perioodil ühtlasi üha ähmasemaks piir sise- ja välispropaganda vahel, kuna usutavuse huvides oli oluline, et kodumaal ja võõrsil edastatav informatsioon oleks omavahel kooskõlas. Turismi arendamise hoogustumise võis lisaks majanduslike eesmärkidele ja püüdlustele Eestit välisriikides nähtavamaks muuta olla seotud sooviga kinnitada poliitilise välispropaganda tõepärasust – turismi abil sai välismaalastele luua pildi, et Eestis on tõepoolest kõik hästi.

3. Eesti välispropaganda 1939.–1940. aastal

1939. aasta 1. septembril tungis Saksamaa Poolale kallale – algas sõda Euroopas, milles Eesti end kohe erapooletuks riigiks kuulutas.⁶⁵ Ühtlasi kasvas 1939. aastal Nõukogude Liidu poliitiline ja sõjaline surve Eestile, mille peamine ajend oli sama aasta augustis sõlmitud Molotov-Ribbentropi pakti salaprotokoll, millega Balti riigid määrati Nõukogude Liidu huvisfääri. Nimetatud sündmused avaldasid mõistagi märgatavat mõju Eesti sise- ja välispoliitikale, muutes Eesti iseseisvuse püsijäämise üha küsitavamaks. Pingestunud olukord muutus omakorda proovikiviks Eesti välispropaganda korraldamisele, mille olulisus sündmuste käigus kasvas. Järgneva peatüki eesmärk on välja selgitada, milline oli välispropaganda roll ja mõju 1939. ning 1940. aasta Eesti huvide kaitsmisel.

1939. aasta Eesti sise- ja välispoliitikat mõjutasid enim septembri lõpus Nõukogude Liiduga alanud kõnelused ning nende tulemina sõlmitud vastastikuse abistamise pakt. Lepingu sõlmimise järel iseloomustas Eesti välispoliitikat suund mitte ärritada Moskvat, hoida heanaaberlikke suhteid ning näidata samal ajal välismaailmale, et Eesti on jätkuvalt iseseisev ja sõltumatu riik.

Nõukogude Liidu lähenemine Eestile äratas mõistagi välisriikides tähelepanu. Paraku ei olnud Eesti välisesindustel informatsiooni puuduse tõttu võimalik kõnelustega seoses tekkinud arupärimistele vastata. Eesti Stockholmi saadik Heinrich Laretei on oma mälestustes märkinud, et Eesti välisesindajatega ei jagatud „läbirääkimiste käigu kohta mingisugust informatsiooni“.⁶⁶ Tõrgetele informatsiooni edastuses on viidanud ka Kopenhaageni Eesti saatkond kirjas välisministeeriumile, märkides, et saatkond ei olnud juba üle kuu aja Eestist kodumaa poliitilist olukorda käsitlevat teavet saanud.⁶⁷

Siinkohal tuleb tõdeda, et täielikku infosulgu Eesti välisministeerium välisesindusi siiski ei jätnud. Nii 1939. kui ka 1940. aastal saatsid toonased välisministrid Karl Selter ja Ants Piip Eesti saadikutele ning esindajatele salajasi kirju. Kirjutised olid üldjoontes mitmekesised, tuues eelkõige esile Eesti välispoliitikas toimuva (ka problemaatilised teemad). Samuti kirjeldati Eesti sisemisi olusid ning arenguid. Kirjade üldine toon oli pigem positiivne,

⁶⁵ Vabariigi Presidendi otsus nr. 179 (1939). *Riigi Teataja*, 5.09.1939. Otsus tugines 6. detsembril 1938 vastu võetud „Erapooletuse korraldamise seadusele“ (*Riigi Teataja*, 1939), mis kirjutati omakorda Rootsi neutraliteedireeglite eeskujul (sisuliselt kopeeriti).

⁶⁶ Heinrich Laretei, *Saatuse mängukanniks: mällu jäänud märkmeid* (Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 1992), 203.

⁶⁷ RA, ERA. 1587.1.114: Kopenhaageni Eesti saatkonna salajane kiri välisministrile, 18.10.1939.

peegeldades usku ja lootust Eesti riigi püsimajäämisesse.⁶⁸ Sellise meelestatuse kujutamine oli ilmselt taotluslik, tekitamaks välisesindajates vähemalt 1939. aastal veendumust Eesti riigi jätkusuutlikkuses.

Kui seni oli välisesindustel välispropaganda teostamises suhteliselt vabad käed, siis välispoliitilise olukorra pingestumise järel edastas välisministeerium saadikutele ja teistele esindajatele konkreetsemaid suuniseid, kuidas antud situatsioonis toimida. Näiteks anti Eesti välisesindustele ülesandeks selgitada välisriikides Eesti rahvusvahelist korda, edastada välisajakirjandusele kas osaliselt või täielikult kirjades esitatud informatsioon ning saata Eestisse võimalikult kiiresti välisajakirjanduses ilmunud Eestit kajastavaid artikleid.⁶⁹ Samuti ilmneb Heinrich Laretei mälestustest, et välisministri kirjades sisalduv tõene informatsioon oli vaid välisesindajate silmadele.⁷⁰ Välismaa avalikkusele tuli esitada ilustatud tõde, hoidudes seejuures „igast arvutusest ning ettevaatamata sõnast“.⁷¹ Informatsiooni edastamisel said välisesindajad Laretei sõnul vabad käed alles Nõukogude Liidu rüppe langemise järel 1940. aasta suvel. Kuid tõese teabe avalikustamisega oli saadiku hinnangul juba lootusetult hiljaks jäänud.⁷²

Välisministeeriumist saabuva informatsiooni vähesuse tõttu kasutasid välisesindused sündmuste käiguga kursis olemiseks alternatiivseid võimalusi. Nii näiteks kujunes baaside ajal New Yorgi peakonsulaadi peamiseks infoallikaks Eesti ajakirjandus, mis jõudis välisesindusse aga suure hilinemisega – umbes kaks nädalat pärast väljaandes ilmumist või veelgi hiljem.⁷³ Seejuures oli oma roll kindlasti sõjal, mis pidurdas teabe kiiret levikut. Informatsiooni viibimine raskendas omakorda negatiivsema värvinguga arvamuste ümberlukkamist, mille osakaal lääne- ja erapooletute riikide ajakirjanduses 1940. aasta alguses kasvas.⁷⁴ Samas ilmnas New Yorgi peakonsulaadi 1939/1940. aasta aruandest, et Eestit kajastavate uudiste toon oli seotud väljaande eelistustega. Näiteks avaldasid mitmed Ameerika ajalehed meelsamini kirjasaatjate saadetud kõmulisi uudiseid ning välisesinduste

⁶⁸ RA, ERA.957.14.717: Välisministeeriumi poliitiline informatsioon Eesti saadikuile välismaile, 09.06.1939–29.03.1940.

⁶⁹ Samas.

⁷⁰ Laretei, *Saatuse mängukanniks*, 206.

⁷¹ Karl Ast. (1961). Eesti saatkonnas Stockholmis venelaste „baasidesse“ tulekul. *Eesti Päevaleht*, 3. august.

⁷² Laretei, *Saatuse mängukanniks*, 206.

⁷³ RA, ERA.1608.2.27: New Yorgi Eesti peakonsulaadi 1939/40. aasta tegevuse aruanne.

⁷⁴ RA, ERA.957.14.717: Välisministri kiri kõigile saadikutele, 22.02.1940.

saadetud informatsiooni muudeti sensatsioonilisemaks. Seetõttu kasutasid Eesti esindused USAs kõmuliste kuulduste ümberlõkkamiseks „soliidsemaid“ väljaandeid ja raadiot.⁷⁵

Informatsiooniallikatega seoses tuleb märkida ka teabe kajastamisele seatud piiranguid ning kajastatava informatsiooni kontrolli Eestis. Baaside lepingu sõlmimise järel keelati Eesti ajakirjandusel avaldada sõjalise iseloomuga teateid,⁷⁶ ekspordi statistikat ning majanduslikke andmeid.⁷⁷ Selleks, et väljaannetele edastatav informatsioon vastaks „piinliku täpsusega erakordse olustiku nõuetele“, kontrollis RPT informatsiooni osakond avaldamise eel kõiki Eesti valitsusasutusi kajastavaid artikleid. Kontroll ajakirjanduses ilmuvate artiklite üle oli oluline nii riigis liigse ärevuse ennetamise⁷⁸ kui ka välispropaganda seisukohalt, kuna nagu selgus, oli Eesti ajakirjandus oluline eestialane informatsiooniallikas välismaal.

Eesti olukorda positiivses võtmes kujutava teabe edastamine muutus eriti keeruliseks 30. novembril 1939 alanud Talvesõja käigus, mil Nõukogude Liit pommitas Soomet Eesti lennuväebaase kasutavate lennukitega, mida Eesti esialgu eitas.⁷⁹ Kõige tulisemalt reageeris lennukite väljumisele Eesti baasidest Rootsi, kus avalikkuse arvamus Eestist muutus H. Laretei sõnutsi lausa vaenulikuks.⁸⁰ 1940. aasta alguses levisid Rootsi ajalehtedes kuuldused Eestist kui Nõukogude Liidu abilisest, kes toetab oma idanaabrit nii sõjaliselt kui ka muul alal.⁸¹ Rootsi negatiivsemale hoiakule Eesti suhtes viitas ka tollane välisminister Ants Piip, kelle sõnul häirisid Rootsit kuuldused Eestist kui Nõukogude Liidu sõjaväebaasist.⁸² Rootsis levivate „kuulduste“ kummutamiseks esitas informatsioonibüroo Tallinna-Harju prefektile palve lubada Rootsi ajakirjanikul ning teda saatval välisministeeriumi II sekretäril Karl Pärlil külastada Paldiski sõjaväebaase.⁸³

Rootsi tugevama reageeringu taga oli ilmselt riigi neutraliteedipoliitika ning sellega seondult soov jääda kõrvale Euroopa sõjalistest konfliktidest.⁸⁴ Arvestades Balti riikide geopoliitilist asukohta ning Nõukogude Liidu 1939. ja 1940. aasta samme, oli Rootsi kõrgendatud tähelepanu Balti regioonis toimuvatele sündmustele mõistetav.

⁷⁵ RA, ERA.1608.2.27.

⁷⁶ RA, ERA.4962.1.60: Cicconardi telegramm Ciano'le, 18.10.1939.

⁷⁷ RA, ERA.1093.1.52: Kaubandus-tööstuskoja direktor ajalehtede toimetusele, 9.09.1939.

⁷⁸ RA, ERA.1093.1.52: Ärakiri informatsiooni osakonna juhataja ettekandest minister A.Oidermaale, 21.09.1939.

⁷⁹ Laretei, *Saatuse mängukanniks*, 205.

⁸⁰ Samas.

⁸¹ RA, ERA.1587.1.114: Välisministeeriumi väliskaubanduse osakonna salajane kiri Eesti saatkonnale Stockholmis, 7.02.1940.

⁸² RA, ERA.957.14.717: Välisministri kokkuvõte välispoliitilise seisundi üle Välis- ja Riigikaitsekomisjoni koosolekul, 21.02.1940.

⁸³ RA, ERA.957.1.932: Välisministeeriumi Informatsioonibüroo palve Tallinna-Harju prefektile, 29.04.1940.

⁸⁴ Medijainen, *Saadiku saatatus*, 76.

Eelpool väljatoodule tuginedes võib öelda, et puudulikult koordineeritud teabeedastus avaldas Eesti kuvandile pigem kahjulikku mõju ning ühes sellega ilmneb välispropaganda vähene rakendamine Eesti huvide kaitsmisel. Siiski ei saa öelda, et Eesti jaoks oleks välispropaganda korraldamine olnud täiesti teisejärguline. Välispropaganda olulisust tõestab 1939. aasta suvel vastu võetud otsus suurendada Euroopa pingestuva olukorra tõttu välisesindustes töötavate ametnike arvu. Teiste seas nimetati 1939. aasta II pooles ametisse pressiatašeed, kelle olulisim ülesanne oli Eesti kuvandi kaitsmine asukohariigis.

Esimesena määrati pressiatašee Stockholmi saatkonna juurde. Ametikohta asus 1. juulist 1939 täitma kirjanik ja poliitik Karl Ast, kellel oli juba varasem kokkupuude propaganda korraldamisega. Nimelt nimetati ta 1924. aasta detsembris vastloodud portfelli ministri ametikohale, kus tema peamine ülesanne oligi just Eesti sise- ja välispropaganda arendamine.⁸⁵ Karl Asti pressiatašeeks määramisega kaasnes huvitav seik. Kui varasemalt nimetas atašeed ametisse välisminister, siis Asti määras ametikohale president Päts isiklikult ning Asti töötasu oli kõrgem kui tavalisel atašeel⁸⁶ (vastavalt 1000 ja 450–550 krooni).⁸⁷ Stockholmi saadiku Heinrich Laretei andmetel põhjendas Ast oma tavapäratut ametisse nimetamist kui Pätsi katset oma opositsionäärist lahti saada. Kuna Ast olevat mõistnud, et üksinda ta nagunii suurt opositsiooni teha ei suuda, otsustaski ta pakkumise vastu võtta. Seejuures olla Ast Lareteile lubanud viimase teadmata ühtegi ametlikku kirja või aruannet välja saata. Saadiku sõnul Ast oma sõna ka pidas.⁸⁸

Karl Ast on oma peamiste ülesannetena märkinud Rootsi ajakirjandusega suhete soojendamist ja Eesti välispoliitilise kursi esitlemist ning kaitsmist niiviisi, et see ei kahjustaks Eesti ja Nõukogude Liidu suhteid. Mõistagi pidi Ast järgima ka „Eestis on kõik korras suunda“ ning jätma välisajakirjanikele mulje, nagu kodumaal ei toimu midagi ebataavalist.⁸⁹ Nagu eelnevalt selgus, ei olnud ootuste täitmine just kuigi kerge, seda eriti Nõukogude Liidu Soomele kallale tungimise järel. Ast ise nimetas Talvesõja aegset ülesannete elluviimist „pidurdavaks tegevuseks“, mille raames proovis pressiatašee takistada Soomest ja Inglismaalt pärit „halvema informatsiooni“ jõudmist Stockholmi väljaannetesse.⁹⁰ Näiteks levitasid Briti raadio ja Suurbritannia Reuteri agentuur kuuldusi Nõukogude Liidu erinevatest nõudmistest Eestile ning Laidoneri avaldusest Soomes võitleva 2000 Eesti

⁸⁵ Toomlaid. *Eesti välispropaganda sünniaastad*, 36.

⁸⁶ Medijainen, *Saadiku saatust*, 78.

⁸⁷ Riigiasutiste ametnikkude koosseisu seaduse muutmise seadus nr. 962 (1939). *Riigi Teataja*, 12.05.1939.

⁸⁸ Laretei, *Saatuse mängukanniks*, 198–199.

⁸⁹ Medijainen, *Saadiku saatust*, 78.

⁹⁰ Janika Kronberg, „Karl Ast: kiri Härri Presidendile“, *Tuna*, 2 (2012), 121.

vabatahtliku kohta. Kuulduste allikana märgiti tihtipeale Tallinnat. Eesti mõistagi neid väiteid eitas.⁹¹

Sõjasündmuste areng avaldas aga märgatavalt mõju pressiatašee ülesannete täitmisele, kuna Rootsi ajalehtede 1940. aasta põhifookuseks kujunes sõjaga seonduv ning välisriikide üldsisulisi artikleid enam ei avaldatud. Seetõttu muutus Ast enda sõnutsi lõpuks lihtsalt „välisministeeriumi informaatorks“, kuid ka informatsiooni kogumine muutus ajapikku üha keerulisemaks. Sellega seoses tundis Ast, et tema ülesanded Stockholmis on ammendunud, mistõttu palus ta maikuus kirjutatud kirjas Pätsile end hoopis Jaapanisse saadikuks määrata. Kirjaniku soov jäi siiski vaid unistuseks ning pressiatašee ametipositsioonil oli ta kuni 1940. aasta augustini.⁹² 1941. aastal kolis Ast perega Brasiiliasse, kus töötas 1958. aastani Eesti konsulina Rio de Janeiros.⁹³

Samuti loodi pressiatašee ametikohad esialgu Moskvasse, Berliini, Pariisi ja Londonisse, kuid ainult esimeses koht reaalselt täideti. Pressiatašee Moskvasse määrati ajakirjanik ning üks parimaid Venemaa-eksperte Eestis Eduard Laaman, kes asus ametikohale 1939. aasta detsembris. Ajaloolase Heino Arumäe sõnul oli Laaman ajakirjandusatašeenä ettevõtlik: lõi muuhulgas sidemeid Moskva ametiasutuste ning ajalehetoimetustega ja osales erinevatel diplomaatilistel vastuvõttudel.⁹⁴ 1940. aasta suvel nimetati Laamani asemel pressiatašeeks Eduard Tammlaan, kes asus augustis ühtlasi Eesti saatkonda Moskvast juhtima. Lõpuks täitis Tammlaan Moskvast ENSV esindaja ametikohta.⁹⁵ Eduard Laaman seevastu vahistati 1941. aasta veebruaris ning hukati sama aasta septembris.⁹⁶

Berliinis ning Pariisis seati pressiatašee asemele ametisse „ametnik eriülesannetes“.⁹⁷ Nimevahetuse põhjusena on ajaloolane Eero Medijainen välja toonud vajaduse kasutada sellist ametinimetust, mis võimaldaks tegeleda teistegi küsimustega. Berliini määrati diplomaat Oskar Öpik, kes töötas sellel ametikohal 1939. aasta oktoobrist kuni 1940. a aprillini, mille järel nimetati ta saadikuks Prantsusmaale. Berliinis kujunes Öpiku peamiseks ülesandeks endise välisministri Karl Selteri nõunikuks olemine. Viimane määrati 1939. aastal Eesti esindajaks Rahvasteliidu juurde (Genfi). Pariisis asus eriülesannetega ametniku kohta

⁹¹ RA, ERA.957.14.689: Välisministeeriumi pressibüroo kiri Eesti saatkonnale Pariisis, Londonis ja esindusele Genfis, 26.01.1940.

⁹² Kronberg, „Karl Ast: kiri Härra Presidendile“, 121–123.

⁹³ Mulla jt, *Eesti välisteenistus*, 38.

⁹⁴ Heino Arumäe „Eduard Laamani päevik lähiajaloo allikana III“. *Tuna*, 3 (2000), 40.

⁹⁵ Medijainen, *Saadiku saatust*, 293.

⁹⁶ Heino Arumäe „Eduard Laamani päevik lähiajaloo allikana I“. *Tuna*, 1 (2000), 20.

⁹⁷ Välisministeeriumi vabateenijate koosseisu muutmise määrus. (1939). *Riigi Teataja*, 6.10.1939.

täitma endine Eesti saadik Skandinaaviamaades Karl Robert Pusta, kes oli sellel ametipostil peaaegu aasta (1939. aasta augustist kuni 1940. a juuni lõpuni).⁹⁸

Ühtlasi nähti 1939.–1940. aastal vajadust suurendada Eesti esindatust Ameerika Ühendriikides. 11. detsembril 1939 kirjutatud kirjas välisminister Ants Piibule kutsus kunagine (1926–1932) Eesti New Yorgi peakonsul Viktor Mutt välisministeeriumi üles taastama Eesti saatkonda Washingtonis. Kusjuures V. Mutt oli samal teemal kirjutanud juba 30. oktoobril 1931 tollasele välisministrile Jaan Tõnissonile.⁹⁹ Kirjades toonitas Mutt välispropaganda tõhustamise ning Washingtoniga isiklike sidemete loomise vajadust, mis aitaks Eestil kui väikeriigil end USAs nähtavamaks ja kuuldavamaks muuta ning kõmuudiseid efektiivsemalt ennetada või kummutada.¹⁰⁰

Peagi pärast Viktor Muti 1939. aasta kirja astuti ka esimesed sammud Eesti esinduse ümberkorraldamiseks USAs. 26. aprillil 1940 avaldati Riigi Teatajas teadaanne New Yorgi peakonsulaadi – konsul ja ametnik – likvideerimisest ning saatkonna taasloomisest Washingtoni. Loodavasse välisesindusse planeeriti saadiku, sekretäri (täidaks ühtlasi konsuli ametit New Yorgis) ning ametniku (samuti New Yorgis) ametikoht.¹⁰¹ I sekretäri ametikohale määrati diplomaat Johannes Kaiv, kes täitis samal ajal New Yorgi peakonsulaadis konsuli ametit. Viimati mainitud ametipostil töötas Kaiv 1939. aastast alates.¹⁰² Suure tõenäosusega ei olnud Muti kiri saatkonna taasloomise idee peamiseks tõukejõuks, kuid on sellegipoolest hea näide tollal levinud seisukohtadest. Paraku takistas Washingtoni saatkonna taasavamist Eesti okupeerimine Nõukogude Liidu poolt 1940. aasta suvel.

Kuigi 1939.–1940. aastal oli välispropaganda fookuses poliitilised teemad, ei jäetud tähelepanuta ka kultuurpropagandat, mille teostamine sarnanes 1939. aastal üldpildis varasemate aastatega. Nii saatis informatsioonibüroo jätkuvalt välisesindustele erinevaid ülesvõtteid Eestist, riiki tutvustavaid võõrkeelseid kirjatükke ning teoseid.¹⁰³ Välispropagandas kasutusel olnud kirjutistest annab hea ülevaate büroo 1939. aasta oktoobris koostatud propagandaraamatute laoseis (vt lisa 3) ning üldine propagandamaterjalide

⁹⁸ Medijainen, *Saadiku saatus*, 155, 183–185.

⁹⁹ USA *de iure* tunnustusega 1922. aasta suvel avanes võimalus Eesti Washingtoni saatkonna loomiseks, mis viidi ellu 1923. aastal. Esimene erakorraline saadik – Ants Piip – määrati ametisse 1923. a novembri alguses. Piip oli sellel ametikohal 1925. a lõpuni, mil saatkond peamiselt finantside nappuse tõttu suleti. (Medijainen, 1997: 255–256)

¹⁰⁰ RA, ERA.957.3.373: Victor Muti kiri välisministrile, 11.12.1939.

¹⁰¹ Riigiasutiste ametnikkude koosseisu seaduse muutmise seadus (1940). *Riigi Teataja*, 26.04.1940.

¹⁰² Mulla jt, *Eesti välisest*, 51.

¹⁰³ RA, ERA.957.1.859: Välisministeeriumi Informatsioonibüroo juhataja kiri peakonsulaadile Antverpenis, 25.04.1939.

nimekiri. Ülevaatest nähtub, et propagandakirjanduse seas olid esindatud nii üldsisulised kui ka konkreetseid valdkondi – poliitikat, majandust, kultuuri ning sotsiaalelu – käsitlevad kirjutised, millest suurema osa moodustasid 1930ndate II pooles avaldatud võõrkeelsed (eeskätt inglise-, saksa-, prantsuse- ja rootsikeelsed) kirjutised. 1939. aastal nägi trükivalgust kolm uut raamatut: „Eesti 20 aastat iseseisvust“, „20 aastat ehitamist Eestis 1918–1938“ ning eesti, inglise ja saksa keeles avaldatud „Eesti eksportkaubad ja eksportijad“.¹⁰⁴ Neist esimene teos annab ülevaate eri valdkondades – poliitikas (peamiselt sise), majanduses, kultuuris, sotsiaalalal ning loodushoius – toimunud muudatustest ning arengutest. Raamat on illustreeritud rohke pildimaterjaliga Eesti vaatamisväärsustest, eestlaste loomingust, üritustest jpm. Teose esimestel lehekülgedel figureerivad Konstantin Pätsi, sõjavägede ülemjuhataja Johan Laidoneri ning peaminister Kaarel Eenpalu portreed.¹⁰⁵

Ajakirjanduslike väljaannete seas oli üheks olulisemaks propagandamaterjaliks Tallinnas avaldatud inglisekeelne ajaleht *The Baltic Times*, mis 1939. aasta sügisest ilmus üks kord nädalas (varasemalt iga kahe nädala tagant).¹⁰⁶ Ühtlasi avaldati 1939.–1940. aasta väljaannetes varasemaga võrreldes enam eriartikleid.¹⁰⁷ Ajaleht saadeti peamiselt Eesti välisesindustele, kust omakorda edastati eksemplari Balti küsimuse vastu huvi tundvatele isikutele/asutustele, kelle osakaal 1939. ja 1940. aastal kasvas. Näiteks saatis New Yorgi peakonsulaat 1940. aasta alguses väljaande 24 USA isikule ning institutsioonile, nende seas *The New York Times*, *Daily News*, raamatukogud, Leedu konsul jpt.¹⁰⁸ Väljaande tähtsust Eesti huvide kaitsmisel kinnitab välisministeeriumi soov suurendada publikatsiooni väljaandmiseks vajalikku riikliku toetust. Nimelt esitas välisministeerium 1939. aasta oktoobris majandusministeeriumile palve toetada ajalehe väljaandmist 1940/1941. aasta eelarvest 15 000 krooniga, mida viimane ka tegi. Välisministeerium andis omakorda enda eelarvest 25 000 krooni.¹⁰⁹

Lisaks toetas välisministeerium rahaliselt teisi Eestit ning kodumaa elu-olu kajastavate väljaannete ja kirjutiste avaldamist. Nii näiteks finantseeris välisministeerium 1939. aastal Eesti PEN-klubi inglise- ja prantsusekeelse propagandabülletääni „*L’Estonie littéraire*“ väljaandmist 250 krooni ning Välis-Eesti Ühingu kuukirja levitamist Eesti välisesindustele

¹⁰⁴ RA, ERA.957.1.931: Informatsioonibüroo propagandamaterjalide laoseis, 10.09.1939.

¹⁰⁵ Eduard Laaman, Bernhard Linde, Albert Pullerits, Valter Soo, Antoni Tooms (toim.), *Eesti 20 aastat iseseisvust* (Tallinn: Konjuktuurinstituut, 1939).

¹⁰⁶ RA, ERA.957.1.859: Välisministeeriumi pressibüroo kiri majandusministrile, 23.10.1939.

¹⁰⁷ Samas. Välisministeeriumi pressibüroo kiri peakonsulaadile Antwerpenis, 26.01.1940.

¹⁰⁸ RA, ERA.957.1.932: New Yorgi peakonsulaadi kiri välisministeeriumi pressibüroole, 6.02.1940.

¹⁰⁹ RA, ERA.957.1.859: Välisministeeriumi pressibüroo kiri majandusministrile, 23.10.1939.

1940. aasta jaanuaris 125 krooniga.¹¹⁰ Viimati mainitud ühingul ilmus 1939. aastal ka eribülletääni, milles anti vastukaaluks levivatele kõmuteadetele nii-öelda tõetruud informatsiooni Eestis toimuvast, sh poliitilisest olukorrast.¹¹¹

Eelnevate aastate eeskujul teostati ka 1939. aastal võimaluste piires turismipropagandat. Välismaal reklaamiti Eesti suvituskohti, välja arvatud Haapsalut ja Kuressaaret,¹¹² kuhu vastastikuse abistamise pakti sõlmimise järel asusid Vene sõjaväebaasid. Välisajakirjandusele saadeti Eestit ja eestlasi tutvustavat kirjandust, artikleid ning pilte. Nagu Turismi Keskkorralduse 1939/1940. aasta eelarvest nähtub, plaaniti ka 1940. aastal avaldada erinevaid Eestit propageerivaid võõrkeelseid materjale (sh propagandabrošüüre). Eesmärgi elluviimist takistasid aga sõjaolukorrast tingitud raskused. Kuna 1940. aastal olid välituristide võimalused Eestisse tulla piiratud, otsustas Turismi Keskkorraldus võõrkeelseid propagandabrošüüre 1940. aastal siiski mitte välja anda. Võõrkeelsete materjalide väljaandmiseks planeeritud summad suunati sisemaa turismipropaganda edendamisse, eeskätt majutusasutuste korrastamiseks.¹¹³

Samuti piiras sõjaolukorra süvenemine veel enam finantside kasutamise võimalusi, mis mõjutas omakorda mitmekülgse Eesti kultuuripropaganda teostamist välisriikides. Rahaliste võimaluste piiratus ilmneb Antverpeni peakonsulaadi kirjas välisministeeriumi poliitilise osakonnaga 1940. aasta jaanuaris. Sarnaselt varasemate aastatega soovis Antverpeni peakonsulaat tähistada Eesti Vabariigi aastapäeva mitmete ettevõtmistega, nagu vastuvõttude korraldamine ja kõnede, artiklite avaldamine kohalikus raadios ning väljaannetes. Plaanitu elluviimiseks paluti välisministeeriumilt 200 krooni toetust,¹¹⁴ mida ministeerium finantside vähesuse tõttu saata ei saanud. Välisministeeriumi poliitilise osakonna abidirektori vastuses Antverpeni peakonsulaadile tuuakse esile vajadus piirata kõiki välismaal tehtavaid kulutusi.¹¹⁵

Välispropaganda potentsiaali rakendamist 1939. ja 1940. aastal Eesti huvide kaitsmisel iseloomustab hästi Karl Asti öeldu: „Ajalt, mil kõige valjemalt pidanuksime kisendama suleti

¹¹⁰ RA, ERA.957.1.859: Välisministeeriumi pressibüroo kiri Välis-Eesti Ühingule, jaanuar 1940.

¹¹¹ RA, ERA.957.1.932: Välis-Eesti Ühingu 1939. a. tegevuse ülevaade.

¹¹² RA, ERA.1587.1.114: Välisministeeriumi poliitilise osakonna pressibüroo kiri saatkonnale Stockholmis, 23.12.1939.

¹¹³ Turismipropaganda suunatakse sisemaale. (1940). *Uus Eesti*, 18. veebruar.

¹¹⁴ RA, ERA.957.1.859: Antverpeni aukonsuli kiri välisministeeriumi poliitilise osakonna abidirektorile, 15.01.1940.

¹¹⁵ RA, ERA.957.1.859: Välisministeeriumi poliitilise osakonna abidirektori kiri Antverpeni peakonsulaadile, 26.01.1940.

meie suu“.¹¹⁶ Taheti küll rääkida sellest, mis päriselt toimub, aga ei saadud, sest Eesti riigi juhtkonda valdas kartus Moskvat ärritada ning seeläbi Eesti iseseisvust ohustada. Lõpuks jäi Eesti laialdane välispropaganda elluviimine olukorra rahunemiseni nii-öelda pausile.

¹¹⁶ Ast (1961). Eesti saatkonnas Stockholmis venelaste „baasidesse“ tulekul. *Eesti Päevaleht*, 3. august.

Kokkuvõte

Eesti 1930. aastate välispropaganda saab jagada kolme etappi. Esiteks demokraatliku riigikorra periood, mil ei olnud veel kujunenud päris selget tegevuskava, kuidas oleks võimalikult efektiivne välispropagandat ellu viia. Teiseks autoritaarse riigikorra aeg, mil välispropaganda abil prooviti kummutada Eesti autoritaarsusele viitavaid jooni ning arendati varasemaga võrreldes rohkem Eesti kui turismimaa kuvandit. Samal perioodil hakkas varasemast enam hägustuma piir Eesti sise- ja välispropaganda vahel. Kolmandaks 1939.–1940. aasta, mil välispropagandas oli eelkõige tunda poliitilistele teemadele fookuseeritust ning katset jätta muljet, et Eestis on kõik endistviisi hästi.

Bakalaureusetöös käsitletud perioodil panustasid Eesti välispropaganda edendamisse ja elluviimisesse enim välisministeeriumi juures asunud informatsioonibüroo, Turismi Keskkorraldus ning Eesti välisesindused. Eriti oluline oli välisesinduste panus, kes olid vahelülid Eesti ja välismaalaste vahel ning panustasid märkimisväärselt Eesti tutvustamisse välisriikides.

Propagandamaterjalidest domineerisid 1930ndatel erinevad kirjalikud väljaanded, mida aeg-ajalt illustreeriti päevapiltidega. Seoses turismi korraldava asutuse loomise ning turismi arendamise hoogustumisega pöörati 1930. aastatel rohkem tähelepanu ka turismikirjanduse loomisele, mille väljaandmine suurenes eriti 1930ndate II poolest. Välispropaganda teostamise vahenditena oli kasutusel veel film, raadio ja näitused. Viimaste korraldamisel oli oluline roll välisesindustel. Samuti korraldati Eestis välismaa ajakirjanikele ringreise ning välisriikides peeti Eesti-teemalisi loenguid.

Käesoleva töö raames ei nähtunud, et riigipööre oleks Eesti välispropaganda teostamist märkimisväärselt mõjutanud. Riigikorra vahetuse mõju avaldus Eesti välispropagandas peamiselt ametliku suuna järgimises (Eesti on endiselt demokraatlik riik) ning sise- ja välispropaganda vahelise piiri hägustumises.

Eesti 1930. aastate välispropaganda suurimateks kitsaskohtadeks oli raha puudusest tingitud propagandamaterjalide vähesus ning kohati kindla tegevuskava puudumine. Viimane puudujääk ilmnas eriti hästi 1939.–1940. aastal, mil laiaulatusliku poliitilise välispropaganda teostamist takistasid enim puudulikult koordineeritud informatsiooniedastus ning hirm

Nõukogude Liidu järgmiste sammude pärast. Seetõttu jäi sel perioodil välispropaganda potentsiaali rakendamine Eesti huvide kaitsmisel pigem tagasihoidlikuks.

Käesolev töö ei ole kindlasti kõikehõlmav käsitus Eesti 1930. aastate välispropagandast, küll aga täitis sissejuhatuses seatud eesmärgid. Antud bakalaureusetöö on sellel teemal esimene, pakkudes ainet järgmisteks Eesti välispropagandat käsitlevateks kirjutisteks. Kui käesolev kirjutis uuris peamiselt seda, mida pidasid riigiasutused Eesti kuvandi loomises oluliseks, siis edaspidi võiks uurida näiteks seda, millisena tahtis rahvas, et neid välisriikides nähakse ning kuidas mõjutas väljapoole suunatud kuvandiloome sisemisi identiteedi-konstrueerimise protsesse. Samuti tasuks uurida, kuidas mõjutasid Euroopa ja laiemalt rahvusvahelised trendid propagandas ja arengud turismi valdkonnas vastavaid valdkondi Eestis.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv Tallinnas

Fond 1583 – Eesti Saatkond Londonis

Fond 1608 – Eesti Peakonsulaat New Yorgis

Fond 1579 – Eesti Saatkond Prahas

Fond 1587 – Eesti Saatkond Stockholmis

Fond 1093 – Informatsiooni Keskus

Fond 1354 – Teedeministeeriumi üldosakond

Fond 957 – Välisministeerium

Fond 4962 – Warma, Aleksander – diplomaat ja riigitegelane

Perioodika

Eesti Päevaleht 1961

Meie Tee 1932–1936

Postimees 1933–1935

Päevaleht 1938

Riigi Teataja 1939

The New York Times 1939

Uus Eesti 1940

Kirjandus

Clerc, Louis; Glover, Nikolas. „Representing the Small States of Northern Europe: Between Imagined and Imaged Communities”, *Histories of Public Diplomacy and Nation Branding in the Nordic and Baltic States. Representing the Periphery*, ed. by Louis Clerc, Nikolas Glover ja Paul Jordan (Leiden: Brill Nijhoff, 2015), 3–20.

Juurvee, Ivo. „Välisministeeriumi informatsiooniosakond – kas maailmasõdadevahelise Eesti välisluureteenistus?“, *Akadeemia*, 9, (2007), 1859–1877.

Kasekamp, Andres. „Ennast sidumata: Briti poliitika Eesti suhtes 1921-1925“, *Kas nad lahkusid Moskva rongiga. Artikleid ja dokumente*, toim. Jüri Ant (Tallinn: Koolibri, 1996), 88-96.

Kuldkepp, Mart. „Intriigid, provokatsioonid ja iseseisvuse süünd: Eesti välisdelegatsioon ja Aleksander Kesküla“, *Ajalooline Ajakiri*, 3 (2013), 321–374.

Kronberg, Janika. „Karl Ast: kiri Härra Presidendile“, *Tuna*, 2 (2012), 118–124.

Laaman, Eduard; Linde, Bernhard; Pullerits, Albert; Soo, Valter; Tooms, Antoni (toim.). *Eesti 20 aastat iseseisvust* (Tallinn: Konjuktuurinstituut, 1939).

Laretei, Heinrich. *Saatuse mängukanniks: mällu jäänud märkmeid* (Tallinn: Tallinna Raamatutrukikoda, 1992).

Medijainen, Eero. *Saadiku saatust: välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940* (Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997).

Medijainen, Eero. „1. detsember ja diplomaatia“, *Kas nad lahkusid Moskva rongiga. 1.detsember 1924. Artikleid ja dokumente*, toim. Jüri Ant (Tallinn: Koolibri, 1996), 54-88.

Mulla, Triin; Pillak, Peep; Trei, Jüri ja Vilbiks, Heini. *Eesti välisteenistus. Biograafiline leksikon 1918–1991*, (Tallinn: Välisministeerium, 2006), 8–15.

Piirimäe, Kaarel. „Tugev Balti natsionalistlik keskus“ ning Nõukogude välispropaganda teel sõjast rahuaega ja külma sõtta“, *Ajalooline Ajakiri*, 4 (2018), 305–336.

Randpõld, Peeter. "Suvituse- ja turismiolud", *Eesti 20 aastat iseseisvust*, toim. Eduard Laaman, Bernhard Linde, Albert Pullerits, Valter Soo, Antoni Tooms (Tallinn: Konjuktuurinstituut, 1939), 256–260.

Taylor, Philip M. *Mõtterelv: propaganda ajalugu vanaajast tänapäevani*, tõlk: Raili Puskar (Tallinn: Eesti Ajalehed, 2011).

Tooman, Heli. *Eesti turismi 100 aastat* (Tallinn: Post Factum, 2018)

Internetiallikad

„Kas tunned maad... (1931)“, *Eesti Filmi Andmebaas*. Vaadatud 01.05.2022, <https://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/3080/>

„Visit Estonia – the cheapest and most interesting country in Europe“. (1934). *Internet Archive*. Vaadatud 05.05.2022, <https://archive.org/details/VisitEstoniaTheCheapestAndMostInterestingCountryInEurope>

Käsikirjad

Karmin, Maarja. *Avalik diplomaatia välisministeeriumi kommunikatsioonis* (bakalaureusetöö, juhendaja PhD Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Tartu: Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut, 2011).

Toomlaid, Laura. *Eesti välispropaganda sünniaastad* (bakalaureusetöö, juhendaja dots. Kaarel Piirimäe, Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, 2019).

Vaan, Laura. *Propagandatalitus Eesti Vabariigis autoritaarsel ajajärgul* (magistritöö, juhendaja dots. Ago Pajur, Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, 2005).

Summary

Estonian Foreign Propaganda from 1934 to 1940

Foreign propaganda is one of the most important factors in the country's foreign policy and communication between countries. The image created by the state depends on the extent to which it can carry out its foreign policy interests. For small countries such as Estonia, foreign propaganda is also a means of making itself more visible in the world. In turn, studying foreign propaganda will help us to better understand the reasons behind the decisions implemented by the states and to create a wider picture of the history of the state. Foreign propaganda in the first decades of the Republic of Estonia has not received significant academic attention. So far, a comprehensive overview of Estonia's foreign propaganda of the 1920s has been given, whereas no overview of the 1930s has appeared.

The aim of this paper is to give the first comprehensive overview of Estonian foreign propaganda from 1934 to 1940. The work focuses on the following research issues: which institutions contributed most to the development and implementation of Estonian foreign propaganda in the 1930s; what image Estonia wanted to create in the years 1934–1940; whether and what impact the attempted coup had on the conduct of Estonian foreign propaganda; to what extent foreign propaganda was used in defending Estonia's interests in 1939-1940. The research data of this work comes mainly from two sources: The National Archives of Estonia and previous relevant academic papers.

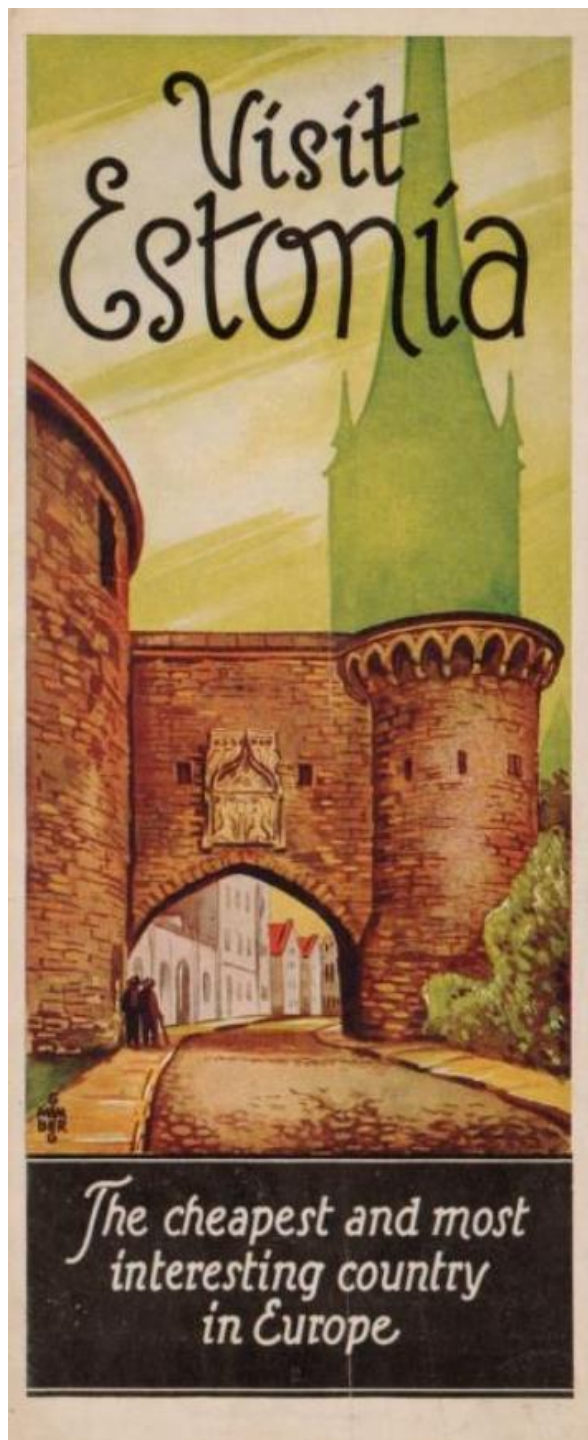
This thesis is composed of three chapters. The first chapter of this paper deals with the most important institutions that contributed to the implementation of Estonian foreign propaganda and gives a brief overview of Estonian foreign propaganda from 1930 to 1933. The second chapter of the work focuses on the years 1934-1938 when the promotion of tourism rose to the focus of Estonian foreign propaganda. The third chapter looks at the organization of Estonian foreign propaganda between 1939 and 1940 when the political and military pressure of the Soviet Union on Estonia increased.

In the 1930s, the Estonian Foreign Propaganda was mainly carried out by the Information Bureau of the Ministry of Foreign Affairs, the Central Organization of Tourism in Estonia, and Estonian Representations abroad. Estonian Representations were also the main link between Estonia and foreigners in the first two decades of the Republic of Estonia. The creation of the Estonian image from 1934 to 1940 can be divided broadly into two different

periods. From 1934 to 1938, the focus was placed on the image of Estonia as a tourist country and the continued adherence to democratic principles was emphasized. During this period, the distinction between Estonian domestic and foreign propaganda became more blurred. From 1939 to 1940, when political issues rose to the heart of foreign propaganda, Estonia's continued independence and autonomy were emphasized the most. However, it should be noted that during this period the lack of coordination of foreign propaganda became particularly clear, which is why the role of foreign propaganda in protecting Estonia's interests was rather modest.

Lisad

Lisa 1. Eestit tutvustav brošüür „Visit Estonia“, 1934.

Lisa 2. Foto Antverpeni linna propagandatalituse aknast, millel on näha 6.–13.08.1937 korraldatud Eesti turismipropaganda nädala väljapanek.

Lisa 3. Väljavõtted Informatsioonibüroo propagandaraamatute laoseisust, 1939.

1. Põhiseadus ja Rahvuskogu, 1937 (49)¹¹⁷
2. Eesti 20 aastat iseseisvust, 1939 (2)
3. 20 aastat ehitamist Eestis, 1918-1938 (1)
4. Tartu Ülikool sõnas ja pildis, 1919-1932 (1)
5. Eesti rahvarõivad, mustrirehed (1)
6. Eesti Rahvariie ja Ornament I-II. Vold. Päts, 1926 (11)
7. J. Kõpp: Laiuse Kihelkonna ajalugu, 1937 (2)
8. A. Vaga: Ferdi Sannamees, 1937 (4)
9. R. Paris: Konrad Mägi, 1932 (2)
10. E. Pabst: Jooni Eesti Mereasjanduse minevikust, 1935 (1)
11. A. Pullerits: Estonia, 1937 (315)
12. H. Kompus: The Picturesque Estonia, 1937 (608)
13. R. Seth: Baltic Corner (60)
14. E. Mutt: Fairy Tales from Baltic Shores, 1930 (46)
15. P. Reim: Forest Economy in Estonia (5)
16. Estonian War of Liberation (3)
17. The Baltic States, 1938 (1)
18. Leif Glöeser: The New Eesti Metsa ja Tselluloosi Sulphate Mill (15)
19. The Banker: Estonia, Economic and Financial Progress, 1938 (12)
20. A. Pullerits: Estland, 1937 (945)
21. H. Kompus: Das malerische Estland, 1936 (465)
22. H. Kruus: Grundriss der Geschichte des estnischen Volkes (9)
23. E. Kant: Bevölkerung und Lebensraum Estlands, 1935 (26)
24. Leinbock: Die Materielle Kultur der Ersten, 1932 (42)
25. H. Moora: Die Vorzeit Estland, 1932 (12)
26. O. Loorits: Estnische Volksdichtung und Mythologie, 1932 (80)
27. A. Adson: das estnische Theater, 1933 (39)
28. R. Antik: Estland in fremden Sprachen, 1936 (35)
29. J. Uluots: Die Verträge der Esten mit den Fremden im XIII Jahrh, 1937 (123)
30. J. Vigrabs: Die Rosensche Declaration vom Jahre 1739 (10)
31. Ney: Denkmalschutz in Estland, 1931 (7)

¹¹⁷ Sulgudesse on lisatud raamatute arv informatsioonibüroo laos.

32. A. H. Tammsaare: Der Däumling (24)
33. A. H. Tammsaare: Vargamäe (200)
34. V. Zinghaus: Führende Köpfe der baltischen Staaten, 1937 (31)
35. Dr. A. Saareste: Die estnischen Sprache, 1932 (2)
36. E. Maddison: Die Nationalen Minderheiten Estlands und ihre Rechte, 1926 (1)
37. G. E. Luiga: Die Agrarreform in Eesti ihr Werdegang und ihr Wesen, 1920 (1)
38. J. Gathala: Portrait de L'Estonie, 1937 (219)
39. Anthologie des conteurs estoniens, 1937 (219)
40. H. de Chambon: La Republique d'Estonie, 1936 (89)
41. G. Heumann: Aspects juridiques l'indépendance estonienne (32)
42. L. Leontin: Les armées des pays baltiques, 1934 (10)
43. R. Paris: L'art estonien (23)
44. H. Kruus: Histoire de l'Estonie, 1936 (1)
45. J. Meuvret: Histoire des pays baltiques, 1934 (14)
46. L. Villecourt: La Protection des Minorités dans les Pays Baltiques, et la Société des Nations, 1925 (1)
47. J. Jaanis: Känner ni Estland, 1938 (39)
48. Semester i Estland, 1938 (16)
49. Svio-Estonica, 1938 (4)
50. Baltisk Revy, 1938 (1)
51. V. Čečeta: Esija, 1937 (1)
52. M. Martna: L'Estonia, 1919 (1)
53. Marius Dahlsgaard: Estland i Sommersol, 1928 (1)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Keidi Fomotškin,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti välispropaganda 1934.–1940. aastal“, mille juhendaja on Kaarel Piirimäe, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Keidi Fomotškin

23.05.2022